

Олеся МИКУЛЯК

кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, olesia_mykuliak@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7644-5493

Роксолана СТЕФАНИШИН

магістрант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, roxiskil@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНУ ПРАКТИКУ УКРАЇНИ

Вступ. Міжнародна інтеграція у світову економічну спільноту передбачає активне впровадження інформаційних технологій у митну справу.

Мета – проаналізувати нормативно-правові і практичні аспекти функціонування електронних комунікацій у митній сфері України, оцінити вплив інформаційних технологій на розвиток митної справи в державі.

У статті використано **методи** критичного аналізу, наукової абстракції та узагальнення, методи порівняння для висвітлення та вирішення актуальних питань впровадження інформаційних технологій у митну практику України.

Планомірному впровадженню електронних технологій у всі сфери діяльності митної системи України перешкоджають: відсутність узгодженої позиції щодо механізмів впровадження електронного обміну інформацією з державними органами, які видають відповідні дозвільні документи; відсутність внутрішньодержавного зв'язку митних органів України з контролюючими органами, що унеможлиблює обмін дозвільними документами; не вирішення питання переходу на електронний документообіг і створення єдиної глобальної системи "електронного уряду" з безліччю підсистем; відсутність зручного доступу до тарифної та статистичної інформації; недосконалість законодавства у сфері електронного декларування та електронного документообігу, адже чинне законодавство орієнтоване на паперовий документообіг.

Перспективними напрямками розвитку електронних комунікацій у митній справі України вважаємо: прозорість і відкритість процедур розмитнення; заощадження часу митного оформлення та контролю; мінімізація можливостей для корупції; відсутність суб'єктивізму та ручного втручання у процедури митного контролю; мотивація проводити митний контроль якісно; поліпшення бізнес-клімату; автоматизація митних процедур реєстрації, перевірки митних декларацій в режимі 24/7/365; розподіл декларацій між інспекторами автоматично з урахуванням їх завантаженості, спеціалізації і кваліфікації; за відсутності ризиків автоматичне завершення митного оформлення.

Ключові слова: електронна митниця, автоматизація митних процедур, принцип “єдиного вікна”, система управління ризиками, митне оформлення.

Рис.: 1, бібл.: 18.

Олеся МИКУЛЯК

кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Роксолана СТЕФАНИШИН

магістрант кафедри фінансов, денежного оброблення і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

ВНЕДРЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ТАМОЖЕННУЮ ПРАКТИКУ УКРАИНЫ

Введение. Международная интеграция в мировое экономическое сообщество предусматривает активное внедрение информационных технологий в таможенном деле.

Цель – проанализировать нормативно-правовые и практические аспекты функционирования электронных коммуникаций в таможенной сфере Украины, оценить влияние информационных технологий на развитие таможенного дела.

В статье использованы **методы** критического анализа, научной абстракции и обобщения, методы сравнения для освещения и решения актуальных вопросов внедрения информационных технологий в таможенную практику Украины.

Планомерному внедрению электронных технологий во все сферы деятельности таможенной системы Украины препятствуют: отсутствие согласованной позиции относительно механизмов внедрения электронного обмена информацией с государственными органами, которые выдают соответствующие разрешающие документы; отсутствие внутривнутригосударственной связи таможенных органов Украины с контролирующими органами, что делает невозможным обмен разрешительными документами; нерешенность вопроса перехода на электронный документооборот и создание единой глобальной системы “электронного правительства” с множеством подсистем; отсутствие удобного доступа к тарифной и статистической информации; несовершенство законодательства в сфере электронного декларирования и электронного документооборота, ведь действующее законодательство ориентировано на бумажный документооборот.

Перспективными направлениями развития электронных коммуникаций в таможенном деле Украины считаем: прозрачность и открытость процедур растаможивания; экономия времени таможенного оформления и контроля; минимизация возможностей для коррупции; отсутствие субъективизма и ручного вмешательства в процедуры таможенного контроля; мотивация проводить таможенный контроль качественно; улучшение бизнес-климата; автоматизация таможенных процедур регистрации, проверки таможенных деклараций в режиме 24/7/365; распределение деклараций между инспекторами автоматически с учетом их загруженности, специализации и квалификации; при отсутствии рисков, автоматическое завершение таможенного оформления.

Ключевые слова: электронная таможня, автоматизация таможенных процедур, принцип “единого окна”, система управления рисками, таможенное оформление.

Olesia MYKULIAK

Ph. D., Assoc. Prof., Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine,
olesia_mykuliak@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7644-5493

Roksolana STEFANYSHYN

Master's Degree Student of the Finance, Money Circulation and Credit Department,
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine, roxiskil@gmail.com

INTRODUCTION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE CUSTOMS PRACTICE OF UKRAINE

Introduction. International integration into the world economic community involves the mainstreaming of information technologies in the customs business.

The study purpose is to analyze the regulatory and practical aspects of the functioning of electronic communications in the customs sphere of Ukraine, as well as assess the impact of information technologies on the development of Ukrainian customs practice.

Methods. A number of methods are applied in the research article, including methods of critical analysis, scientific abstraction and generalization, methods of comparison etc. These methods outline and address challenges regarding the mainstreaming of information technologies into the customs practice of Ukraine.

Results. The systematic introduction of electronic technologies in the Ukrainian customs system has some obstacles. The principle reason is lacking of a coherent position regarding the introduction for the electronic exchange of information with the state authorities issuing relevant permits. Moreover, the Ukrainian customs authorities do not have internal communication with the controlling authorities, that prevents the exchange of permit documents. Additionally, the issue of transition to electronic document circulation and the creation of a unified global system of “e-government” with a multitude of subsystems as well as lack of convenient access to tariff and statistical information. As the current legislation is focused on paper document circulation, there are problems with declaration and document circulation in an electronic way.

Conclusions. Promising successful directions of electronic communications development in the Ukrainian customs business and raising the level of customs relations are the following ones: transparency and openness of customs clearance procedures; saving of time for customs clearance and control; minimization of opportunities for corruption; lack of subjectivity and manual interference in customs control procedures; motivation to carry out customs control in a quality manner; improvement of the business climate; automation of customs procedures of registration, checking of customs declarations in the mode of 24/7/365; distribution of declarations between inspectors automatically taking into account their workload, specializations and qualifications; in the absence of risks, automatic completion of customs clearance.

Keywords: electronic customs, automation of customs procedures, the “single window” principle, risk management system, customs clearance.

JEL Classification: F40, K34, O30.

Постановка проблеми. Завдяки стрімкому розвитку новітніх технологій, провідні країни світу реалізували максимальну автоматизацію митниць. Оскільки Україна прагне повноцінного членства в ЄС, то її курс митної політики має бути спрямований в ефективне русло – на вдосконалення системи електронного документообігу на митницях. Адже спосіб електронного декларування здатен не лише мінімізувати час проведення митних процедур, а й боротися з корупцією, розвивати міжнародну співпрацю та взаємодіяти з інформаційними системами державних організацій країни. Електронна митниця є сукупною багатofункціональною системою, що поєднує інформаційно-комунікативні технології та механізми їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформатизації митної справи розглядали у наукових публікаціях такі фахівці: І. Г. Бережнюк [1], І. О. Бондаренко [2], О. Ніколайчук [3], С. Козлов [4], Б. А. Кормич [5], П. В. Пашко [6] та багато інших. У наукових працях вчені вказують на необхідність забезпечити українську електронну митницю відповідними стандартами електронних митних систем ЄС.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових і практичних аспектів функціонування електронних комунікацій у митній сфері України, а також оцінювання впливу інформаційних технологій на розвиток митної справи в державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Митній структурі держави необхідно мати потужну інформаційну підтримку у вигляді якісно побудованої системи інформаційно-аналітичного забезпечення. Цього можна досягнути створенням системи інформаційних модулів. Тобто новий етап розвитку митних систем неможливий без розвитку мережевого інформаційного забезпечення. Електронному бізнесу, тор-

гівлі і електронним зовнішньоекономічним документам має відповідати інформаційно-комп'ютерна митна служба. Впровадження автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують підтримку процесів обробки митних документів, на практиці дає змогу стандартизувати більшість функцій, тим самим знижуючи можливість посадових осіб митниць суб'єктивно приймати рішення і перевіряти їх в режимі реального часу митною адміністрацією. Удосконалення митної системи на базі інформаційних митних технологій сприяє формуванню таких відносно нових для митниці напрямів, як інформаційно-електронна митниця та міжнародний інформаційний обмін [7].

У рішеннях Європейського Союзу "Електронна митниця" є базою для створення "єдиного вікна", яке зобов'язані використовувати інші відомства, що задіяні у митній справі. Тому і на митні органи України мають бути покладені додаткові обов'язки з координації дій міністерств та відомств в цьому напрямку, затверджених відповідними рішеннями уряду.

Об'єднуючий стрижень митної служби – це інформаційні механізми. Ця система має бути створена на нових інформаційних технологіях та, відповідно, на сучасній матеріальній базі, яка дасть можливість побудувати модернізовану багаторівневу систему із застосуванням телекомунікаційних технологій, забезпеченою комплексною системою захисту інформації, що потребує тривалого часу та значних капіталовкладень.

Розглянемо основні нормативно-правові акти, які вплинули на запровадження електронної митниці в Україні. 5 жовтня 2006 р. Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур [8]; 17 вересня 2008 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1236-р схвалена Концепція створення багатofункціональної комплек-

сної системи “Електронна митниця” [9] та план заходів щодо її реалізації.

Проект “Електронна митниця” – це новітній підхід до питання регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Процедура митно-тарифного контролю значно простіша та прозоріша. Ця система допомагає скоротити час митного оформлення, що дасть змогу проводити митні процедури товарів у єдиному місці та в будь-який час [4].

Європейський Союз створив багаторічний стратегічний план впровадження “Електронної митниці”, яким запропоновано:

- об’єднання діючих систем контролю за імпортом та експортом, транзитом в єдину систему;
- запровадження системи єдиного обліку суб’єктів ЗЕД з реєстрацією тільки в одній державі;
- надання суб’єктам ЗЕД можливості використання місць єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій;
- проведення всіх існуючих перевірок товару в єдиний час у єдиному місці;
- забезпечення обміну електронною інформацією між усіма органами та суб’єктами, задіяними у зовнішньоекономічних операціях (зокрема, з трьома країнами);
- проведення на основі автоматизованого аналізу ризиків відбору товарів для митного догляду на прикордонних та внутрішніх пунктах митного оформлення (ПМО);
- виконання збору, повернення, звільнення від платежів уповноваженим суб’єктом у місці, де він зареєстрований та де знаходяться його документи;
- виконання збору, повернення, звільнення від платежів уповноваженим суб’єктом у митному органі за його вибором;

– введення безпаперового середовища для митниці та торгівлі, подання митної декларації в електронному вигляді зі свого місця розташування, незалежно від країни відправлення товарів;

– запровадження електронного обміну інформацією між митними пунктами пропуску на території усього ЄС, де вона необхідна для митних процедур [8].

Новітні підходи до модернізації митної служби України необхідні для координування напрямів розвитку митних органів, які мають базуватися на інформаційних технологіях і переважно збігатися з принципами діяльності й механізмами реалізації митних служб провідних країн світу, ґрунтуватися на міжнародних конвенціях і рекомендаціях. Це також важливо для втілення в життя міжнародних стандартів якості, які є загальним еталоном для створення й оцінки систем якості, зокрема якості виконання митної справи [9].

Створення “Електронної митниці” як багатофункціональної системи – значний внесок в ефективність діяльності митних органів України. Однак через недостатнє фінансування нововведень з боку держави та суб’єктів господарювання, цей проект досі функціонує недосконало.

Основу електронного митного врядування в Україні сьогодні становить єдина автоматизована інформаційна система Державної фіскальної служби (ЄАІС ДФСУ), яка охоплює комплекс підсистем. (ЄАІС) ДФСУ та АСМО “Інспектор” в її складі створені для автоматизації та супроводження практично всіх основних завдань, що стоять перед митницею України. Абсолютну більшість функцій митниці на місцевому і на центральному рівнях на сьогодні переведено у віртуальну площину [10].

До складу ЄАІС митних органів зараховують такі елементи:

– автоматизована інформаційна система “Центр” – автоматизована інформаційна

система центрального рівня, яка становить сукупність підсистем, комплексів завдань, програмно-інформаційних комплексів та централізованого сховища зведеної інформації про митне оформлення – електронних копій митних декларацій на паперовому носії й електронних митних декларацій, інших електронних документів та електронних копій документів на паперовому носії, які використовують під час митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, забезпечує двосторонній обмін митною та іншою інформацією з автоматизованими системами митного оформлення та іншими системами (підсистемами) локального рівня;

- автоматизована система митного оформлення (АСМО) – це підсистема, що належить до Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів і забезпечує використання електронних документів та електронних копій документів на паперових носіях посадовими особами митного органу для виконання митних процедур, а також локальні підсистеми митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, що взаємодіють із автоматизованою інформаційною системою “Центр”;

- відомча телекомунікаційна мережа митних органів, що забезпечує інформаційний обмін між елементами Єдиної автоматизованої інформаційної системи;

- локальні обчислювальні мережі митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;

- телекомунікаційний комплекс митних органів “Електронна пошта”, що забезпечує обмін електронними поштовими повідомленнями між користувачами ЄАІС ДФС України, забезпечує доступ до документо-орієнтованих баз даних і складається з головного інформаційно-телекомунікаційного комплексу та регіональних інформаційно-телекомунікаційних комплексів;

- адміністративно-правова інформаційна підсистема, що забезпечує управління митними органами на усіх рівнях, контроль і дотримання законності під час ведення митної справи;

- підсистема інформаційного забезпечення, яка охоплює: комплекс технічного забезпечення; загальносистемне програмне забезпечення; нормативно-правове забезпечення; науково-методичне забезпечення; організаційне забезпечення системи; систему адміністрування та контролю функціонування програмно-технічних засобів; систему навчання та підвищення кваліфікації працівників (зокрема і дистанційну форму навчання);

- система електронного документо-обігу ДФС України, що забезпечує автоматичне пересилання, реєстрацію та оброблення документів у митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях, контроль за їх виконанням, ведення електронного архіву документів;

- комплексна система захисту інформації, яка має забезпечувати захист державних інформаційних ресурсів у автоматизованих системах, що належать до ЄАІС митних органів, за допомогою упровадження комплексу технічних, програмних, криптографічних, організаційних та інших заходів і засобів комплексної системи захисту інформації, спрямованих на забезпечення конфіденційності, цілісності, доступності, керованості інформації;

- підсистема криптографічного захисту інформації, яка має забезпечувати захищений обмін даними між інформаційними системами та автоматизованими робочими місцями структурних підрозділів ДФС України;

- система електронного цифрового підпису ДФС України, що становить автоматизовану систему, призначену для технологічного забезпечення надання послуг електронного цифрового підпису (ЕЦП) в

електронному документообігу користувачів ЄАІС митних органів.

Сучасна структура “електронної митниці” забезпечує централізований моніторинг і управління центральною та резервною базами даних ДФС України, вузлами зв’язку, серверами, робочими станціями, програмно-технічними комплексами, телекомунікаційним обладнанням, а також взаємодію із зовнішніми системами.

Функціонально система “е-митниця” складається з окремих підсистем, які працюють та взаємодіють на різних рівнях (рис. 1).

Головною та найрозвиненішою на сьогодні є підсистема електронного декларування та електронного документообігу – сукупність програмно-апаратних засобів та інформаційно-телекомунікаційних комплексів, що забезпечують взаємодію підсистем декларанта (брокера) і митного органу, а також співробітників різних митних органів під час виконання процедур митного контролю та митного оформлення вантажів.

Підсистема аналізу ризиків й управління ними охоплює комплекс програмних

засобів, які дають можливість в автоматичному режимі аналізувати інформацію, що надходить в електронній копії єдиного адміністративного документа. Це, своєю чергою, допомагає підвищити ефективність митного контролю й одночасно реалізувати принцип вибірковості у цій сфері.

Адміністративно-правова підсистема забезпечує управління митними органами на всіх рівнях реалізації, контроль і дотримання законності під час автоматизованого митного оформлення.

Зовнішня інформаційна підсистема бере участь в обміні необхідною інформацією з іншими організаціями України, іноземними державами й міждержавними організаціями, установлює необхідний рівень повноважень доступу і підтримує його.

Митна телекомунікаційна підсистема також є базовою транспортною системою, контролює маршрутизацію і роботу запитів (отримання повідомлень у глобальній мережі в on-line режимі та передачу повідомлень в off-line режимі електронної пошти) [10].

При цьому можна виокремити низку перешкод щодо планомірного впровадження

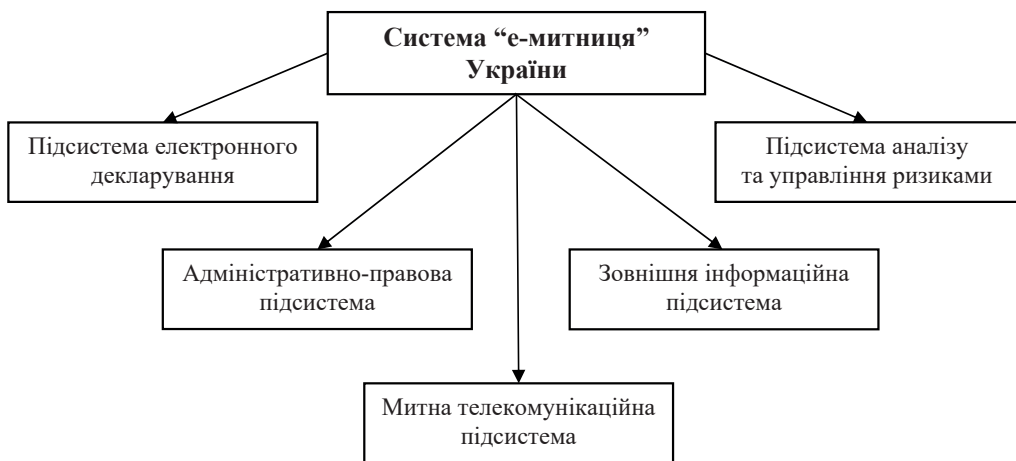

Рис. 1. Функціональна структура системи “е-митниця”*

* Побудовано на основі [8].

електронних технологій у всі сфери діяльності митної системи України:

- відсутність узгодженої позиції щодо механізмів впровадження електронного обміну інформацією з державними органами, які видають відповідні дозвільні документи; митні органи України не мають внутрішньодержавного зв'язку з контролюючими органами (наприклад, санітарно-ветеринарними, радіологічними тощо), що унеможливорює обмін дозвільними документами;
- питання переходу на електронний документообіг і створення єдиної глобальної системи “електронного уряду” з безліччю підсистем;
- відсутність зручного доступу до тарифної та статистичної інформації (за аналогією з європейською системою TARIC);
- недосконалість законодавства у сфері електронного декларування та електронного документообігу, адже чинне законодавство орієнтоване на паперовий документообіг.

Також не менш важливим моментом, який має ключову роль у розвитку цього проекту, є його фінансове забезпечення. На реалізацію проекту передбачалося спрямування з держбюджету у 2009–2013 рр. більше 1,5 млрд грн, проте фактично було витрачено в 10 разів менше від запланованого обсягу [10].

У 2015 р. важливим аспектом у фінансуванні електронної митниці стало підписання головою ДФСУ контракту на запровадження проекту TWINNING “Підтримка ДФС у розвитку елементів інтегрованого управління кордонами у митній сфері”, який спрямований на виконання Україною зобов'язань у митній сфері відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС, зокрема щодо встановлення інституту уповноваженого економічного оператора, приєднання

до Конвенції про спільну транзитну процедуру, повноцінного функціонування комплексу “Електронна митниця” та розробки ефективної антикорупційної стратегії. На реалізацію проекту TWINNING, який розпочався із січня 2016 р., Європейський Союз надав 1,85 млн євро [11].

У рамках цього проекту технічної допомоги Європейського Союзу забезпечувалася співпраця з представниками митних служб Німеччини, Польщі та Литви з питань удосконалення митного законодавства, покращення операційних процедур на кордоні, вдосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та протидії корупції в митних органах. За підтримки експертів проекту розроблені та внесені до Верховної Ради України законопроекти про Уповноваженого економічного оператора та про приєднання до Спільної транзитної системи (NCTS), запроваджено обмін інформацією між митниці та прикордонними службами України.

За допомогою проекту продовжується подальший розвиток і поширення застосування принципу “єдиного вікна”. За участі експертів проекту в пункті пропуску “Нові Яриловичі – Нова Гута” на українсько-білоруській ділянці державного кордону митною та прикордонною службами України проводився експеримент щодо спрощеного порядку оформлення осіб та транспортних засобів, який планується поширити на інші пункти пропуску [12].

У міжнародному автомобільному пункті пропуску “Ягодин – Дорохуськ” на українсько-польському кордоні застосовують заходи щодо запровадження “Інтелектуальної системи керування рухом автомобілів” з метою максимальної автоматизації контрольних процедур і створення єдиного механізму контролю під час перетину кордону [12].

Для виконання митних процедур у системі інформаційного обміну з 1 серпня 2016 р. в Україні функціонує “єдине митне

вікно”. Міністерство фінансів України зробило необхідні формальності для його запуску, а Державна фіскальна служба сформувала відповідне програмне забезпечення.

Міністерство фінансів визначило перелік з 506 місць митного оформлення товарів, у яких застосовується Порядок інформаційного обміну між органами доходів і зборів, іншими державними органами та підприємствами за принципом “єдиного вікна” з використанням електронних засобів передачі інформації, затверджений власним наказом від 25.07.2016 р. № 657 [2], і 67 пунктів пропуску через державний кордон України [13], у яких функціонують комплекси для автоматизованого контролю за переміщенням радіоактивних речовин та ядерних матеріалів.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №364 від 25.05.2016 року “Деякі питання реалізації принципу “єдиного вікна” під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю” і наказу Міністерства фінансів України № 657 від 25.07.2016 року “Про затвердження переліків даних, необхідних для функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи органів доходів і зборів” [14] у програмі MD-Declaration реалізовано можливості:

- отримання електронного повідомлення про перетин кордону;
- подання заяви про проходження контролю за технологією “єдине вікно”;
- оброблення повідомлень від митниці за технологією “єдине вікно” [15].

Під час проходження кордону інформаційна система автоматично формує та надсилає підприємству електронне повідомлення, в якому зазначено: види державного контролю, які завершено у пункті про-

пуску через державний кордон України та види державного контролю, які необхідно завершити у зонах митного контролю на митній території України, а також вичерпний перелік документів, необхідних для подання відповідному контролюючому органу для завершення певного виду державного контролю.

Уповноважена посадова особа відповідного контролюючого органу протягом чотирьох робочих годин з моменту отримання через веб-інтерфейс електронного повідомлення і сканованих документів декларанта ухвалює рішення в порядку, встановленому законодавством. Якщо протягом цього часу рішення не ухвалено, то інформаційна система автоматично формує рішення про відповідний вид державного контролю, яке є підставою для завершення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Огляд товарів та/або відбір зразків проводять одночасно всі контролюючі органи, час та місце проведення якого може обирати декларант шляхом скерування електронного повідомлення. За наявності у місцях проведення огляду товарів чи відбору зразків стаціонарних або портативних технічних засобів митного контролю, які забезпечують відеоспостереження, такий огляд проводять з обов’язковою його відеофіксацією.

Отже, “єдине вікно” передбачає значне спрощення та прискорення проходження митних формальностей.

По-перше, одночасний огляд товарів всіма контролюючими органами. По-друге, зменшення витрат для бізнесу, адже проходження контролю передбачає скорочення контакту між бізнесом і контролюючими відомствами. По-третє, обмеженість часу (тільки чотири години) на ухвалення рішення щодо відповідного виду контролю (якщо рішення впродовж чотирьох годин немає, система автоматично вважає, що відповід-

ний контроль пройдено); його проходження стає швидшим і дешевшим.

Від часу запровадження принципу “єдиного вікна” кількість митних оформлень зросла у десятки разів – від 6 тисяч заявок у вересні 2016 р. до понад 250 тисяч у вересні 2017 р. Це становить 27% від загальної кількості оформлених з початку року митних декларацій.

На сьогодні 11 митниць виконують понад 40% митних оформлень за принципом “єдиного вікна” і цей показник зростає. Згідно зі статистикою, з 4 травня 2018 р. 100% митних декларацій у режимах експорт та імпорт оформлюються за принципом “єдиного вікна” [16].

Система “єдиного вікна” може забезпечувати не тільки інформаційний обмін між підприємствами, контролюючими органами та митницями під час проведення державних видів контролю при митному оформленні товарів. Через відповідні веб-додатки система готова приймати від інших органів відомості про документи, які підтверджують додержання суб'єктами господарювання обмежень, встановлених для переміщення окремих товарів [15].

За даними українських компаній, процедура митного оформлення у разі запиту додаткових документів могла тривати 80 годин, а у разі відбору проб та зразків – до 336 годин. Водночас у країнах ЄС митне оформлення імпорту у 63% випадків триває менше 5 хвилин, ще у 28% випадків – до 1 години, і тільки в 9% випадків перевищує 1 годину (і може тривати не більше 48 годин) [15].

Передбачуваність та ефективність роботи митниці мають вирішальне значення для того, чи зможе Україна скористатися всіма перевагами, що дають їй географічне розташування, розгалужена мережа угод про вільну торгівлю та інші фактори. Українському уряду варто вжити заходів, які дали б можливість у майбутньому перетво-

рити Україну на державу, де митні процедури є сучасними, швидкими й ефективними.

Практичне застосування “єдиного вікна” спричиняє низку проблем, які не дають змоги повною мірою реалізувати його потенціал для прискорення міжнародної торгівлі. За результатами дослідження Американської торговельної палати, в Україні визначено проблеми, через які робота “єдиного вікна” стає неефективною, котрі здебільшого стосуються не митниці, а суміжних служб [17]:

- вимоги суміжних служб щодо обов'язкового проставлення штампів на паперових копіях документів;
- складність з оплатою за проходження відповідних видів контролю;
- затягування з проставленням дозвільних відміток у “єдиному вікні” з боку суміжних служб.

Для того, щоб “єдине вікно” запрацювало ефективніше, необхідно втілити заходи щодо:

- 1) реформування системи нетарифного регулювання, звуження обсягу підконтрольних товарів та переліку необхідних документів;
- 2) внесення змін до галузевого законодавства з метою забезпечення роботи “єдиного вікна”;
- 3) перегляду бізнес-процесів, видачі дозвільних документів шляхом якнайширшого використання інформаційних технологій та автоматизації процесів;
- 4) запровадження вибіркового контролю товарів всіма суміжними службами за принципом аналізу ризиків.

Для покращення роботи принципу “єдиного вікна” зареєстровано законопроект № 7010. Він вносить зміни у Митний кодекс і в 36 законів, які регламентують діяльність суміжних служб. У ньому йдеться про створення єдиного сайту з міжнародної торгівлі, який матиме функцію ведення електро-

ного реєстру документів. У майбутньому бізнесу не доведеться сканувати і передавати державним органам документи. Достатньо буде повідомити, що електронний документ внесений у базу. Крім того, пропонується накласти часові обмеження на виконання формальностей та контролю під час митного оформлення товарів. На законодавчому рівні запроваджується так звана мовчазна згода щодо митного оформлення товарів у разі бездіяльності чи затягування в оформленні з боку контрольних органів. Якщо протягом кількох годин посадова особа не внесе жодного рішення до єдиного державного інформаційного порталу “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”, то цей портал автоматично формує рішення про закінчення санітарних і фітосанітарних заходів для цілей виконання митних формальностей. Це рішення є підставою для подальшого виконання таких формальностей органом доходів і зборів та ухвалення рішення щодо пропуску товарів через митний кордон України або випуску їх у відповідний митний режим.

Результатами успішної реалізації механізму “єдиного вікна” мають бути такі:

- прозорість і відкритість процедур розмитнення;
- заощадження часу митного оформлення та контролю;
- мінімізація можливостей для корупції;
- відсутність суб’єктивізму та ручного втручання у процедури митного контролю;
- мотивація проводити митний контроль якісно;
- поліпшення бізнес-клімату.

На нашу думку, скорочення часових рамок митного оформлення (а отже, і затримок товарів) можна досягти запровадженням таких нових методів діяльності митниці:

- сучасні процеси в сфері управління ризиками з використанням БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОЇ системи оформлення декларацій;

- максимально широке застосування методик пост-митного контролю (після випуску товарів);
- поступовий перехід від транзакційного контролю до контролю на основі аудиторських методів;
- самостійний контроль учасниками зовнішньоекономічної діяльності за дотриманням законодавства шляхом запровадження інституту авторизованих економічних операторів.

Сучасна система “е-митниця” – це контроль за безперервним потоком інформації від суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, основними цілями якої, насамперед, є усунення паперових документів; боротьба з шахрайством та організованою злочинністю; покращення якості товарів і безпеки торгівлі; захист прав інтелектуальної власності та національної культурної спадщини.

Тепер електронна митниця України є багатофункціональною комплексною системою на базі ЄАІС ДФСУ, яка існує в митних органах країни та поєднує інформаційно-комунікаційні технології і сукупність процедур їхнього застосування, що дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалити митне адміністрування з метою забезпечення митної безпеки держави.

Висновки. Отже, головним і актуальним залишається завдання вдосконалення діяльності митних органів у напрямку автоматизації процесів шляхом спрямування всіх зусиль на створення сприятливих умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності, розвитку власної е-митниці та запозичення позитивного світового досвіду впровадження інформаційних технологій у митну справу.

За рекомендаціями Американської торговельної палати в Україні [17], поглиблене використання інформаційних технологій передбачає: 1) удосконалення розрахунків

під час сплати митних платежів (наприклад, запровадження автоматичної сплати з поточного рахунку за умови оформлення митної декларації); 2) введення можливості оформлення товарів за місцем розташування підприємства, незалежно від фактичного місця пред'явлення товарів митниці; 3) запровадження можливості автоматичного завершення митного оформлення та випуску товарів (наприклад, у випадках, коли за результатами автоматизованого аналізу декларації не виявлено суттєвих ризиків); 4) створення безпаперового митного середовища шляхом переведення всіх комунікацій між бізнесом та митницею у електронну форму. Уряд реалізував єдиний казначейський рахунок, за допомогою якого усунуто необхідність авансових платежів на кожній митниці, де відбуватиметься митне оформлення.

Ширше впровадження та застосування інформаційних технологій потребує активного інституційного розвитку самої митної служби. На цьому шляху важливо забезпечити: 1) координацію користувачів митної інформації у контексті створення оперативного центру для обробки інформації та прийняття управлінських рішень (головним завданням якого буде постійний моніторинг усієї вхідної інформації, її аналіз з використанням системи управління ризиків та надання оперативних вказівок митним органам для цільового використання методів вибіркового контролю і забезпечення своєчасного реагування на загрози, які пов'язані з порушенням митного законодавства); 2) ведення окремого підрозділу у складі центрального апарату, який буде розробником інформаційної стратегії, замовником інформаційних технологій та незалежним контролером втілення їх в життя.

Перспективними напрямками розвитку електронних комунікацій у митній справі України та підвищення рівня митних відно-

син є автоматизація митних процедур – реєстрації, перевірки митних декларацій в режимі 24/7/365; запит додаткових документів лише в разі потреби; розподіл декларацій між інспекторами автоматично з урахуванням їх завантаженості, спеціалізації і кваліфікації; за відсутності ризиків, автоматичне завершення митного оформлення.

Список використаних джерел

1. *Управління митними ризиками: теорія та практика : монографія / за заг. ред. І. В. Несторішена та В. А. Туржанського; Держ. фіскальна служба України, Ун-т держ. фіскальної служби України. Ірпінь-Хмельницький, 2018. 302 с.*
2. Бондаренко І. О. *Послуги в галузі митної справи. Митна справа. 2004. № 6. С. 46–52.*
3. Ніколайчук О. О. *Електронне декларування, шляхи вирішення. Митниця, 2011. № 5. С. 13–15.*
4. Козлов С. *Електронне декларування: ризикова необхідність. Юридична газета. 2011. № 2(14). С. 112–123.*
5. Кормич Б. А. *Митна політика України : підручник. Одеса: Юридична література, 2002.*
6. Пашко П. В. *“Електронна митниця” – головний механізм гарантування митної безпеки держави. Фінанси України. 2012. № 12. С. 51–60.*
7. Волик О. Ф., Кащесєва О. В., Дорда І. В. *Митні інформаційні технології : навч. посібник / за ред. П. В. Пашка. К. : Знання, 2011. 391 с.*
8. *Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізацію митних процедур. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643.*
9. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.08 р. № 1236-р “Про схвалення Концепції створення багатofункціональної комплексної системи “Електронна митниця”. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-p>.*
10. *Наказ ДМСУ від 04.11.10 № 1341 “Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України”. URL : <http://sfs>.*

gov.ua/baneryi/mitneoformlennya/subektamzed/elektronna_mitnitsya/62603.html.

11. Чернецька-Білецька Н. Б., Сєврук К. В. Спрощення процедур митного контролю за рахунок широкого впровадження електронного декларування. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. 2015. № 1 (218). С. 117–121.

12. TWINNING. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/spivrobitnitstvo-mij-ukrainoyu-ta-evrop/tex-dopomoga/twinning/>.

13. Наказ Міністерства фінансів України “Про внесення змін до Переліку місць митного оформлення товарів, в яких застосовується Порядок інформаційного обміну між органами доходів і зборів, іншими державними органами та підприємствами за принципом “єдиного вікна” з використанням електронних засобів передачі інформації” від 25.01.2018 № 35. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0035201-18>.

14. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження переліків даних, необхідних для функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи органів доходів і зборів” від 25.07.2016 № 657. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0657201-16>.

15. Митна справа : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 540 с.

16. Запровадження принципу “єдиного вікна” при митному оформленні товарів. URL : <http://if.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/328043.html>.

17. Керівні принципи для митної справи в Україні. URL : http://www.chamber.ua/Content/Documents/1140630383Guidelines_for_Customs_Policy_in_Ukraine_UA.pdf.

18. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

References

1. Nestoryshen, I. V., Turzhanskyi, V. A. (Ed.). (2018). *Upravlinnia mytnymu ryzykamy: teoriia ta*

praktyka [Customs risk management: theory and practice]. Irpin-Khmelnytskyi [in Ukrainian].

2. Bondarenko, I. O. (2004). *Posluhy v haluzi mytnoi spravy* [Services in the field of customs affairs]. *Mytna sprava – Customs Affairs*, 6, 46–52 [in Ukrainian].

3. Nikolaichuk, O. O. (2011). *Elektronne deklaruvannia, shliakhy vyrishennia* [Electronic declaration, ways of solving]. *Mytnitsia – Customs*, 5, 13–15 [in Ukrainian].

4. Kozlov, S. (2011). *Elektronne deklaruvannia: ryzykova neobkhidnist* [Electronic declaration: risk needs]. *Yurydychna gazeta – Legal Newspaper*, 2(14), 112–123 [in Ukrainian].

5. Kormych, B. A. (2002). *Mytna polityka Ukrainy* [Customs policy of Ukraine]. Odesa: *Yurydychna literatura* [in Ukrainian].

6. Pashko, P. V. (2012). “Elektronna mytnitsia” – holovnyi mekhanizm harantuvannia mytnoi bezpeky derzhavy [“Electronic customs” – the main mechanism for guaranteeing the customs security of the state]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 12, 51–60 [in Ukrainian].

7. Volyk, O. F., Kashcheieva, O. V., Dorda, I. V., Pashko, P. V. (Ed.). (2011). *Mytni informatsiyni tekhnologii* [Customs information technology]. Kyiv: *Znannia* [in Ukrainian].

8. *Mizhnarodna konventsiiia pro sproschennia i harmonizatsiiu mytnykh protsedur* [International convention on the simplification and harmonization of customs procedures]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

9. *Pro skhvalennia Kontseptsii stvorennia bahatofunktsionalnoi kompleksnoi systemy “Elektronna mytnitsia” Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.09.08 r. № 1236-r* [“On approval of the Concept of creation of multifunctional integrated system” Electronic Customs”. The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2008, September, 17). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-p>.

10. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Yedynu avtomatyzovanu informatsiynu systemu Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy. Nakaz DMSU vid*

04.11.10 № 1341 [On approval of the Regulation on the Unified automated information system of the State Customs Service of Ukraine. Order of the State Customs Service of Ukraine]. (2010, November, 4). Available at: http://sfs.gov.ua/baneryi/mitneoformlennya/subektamzed/elektronna_mitnit-sya/62603.html.

11. Chernetska-Biletska, N. B., Sievruk, K. V. (2015). Sproschennia protsedur mytnoho kontroliu za rakhunok shyrokoho vprovadzhennia elektronnoho deklaruvannia [Simplification of customs control procedures due to the wide introduction of electronic declaration]. *Visnyk Skhidnoukrajinskoho natsionalnoho universytetu im. Volodymyra Dalia – Bulletin of the EAST Ukrainian National University*, 1 (218), 117–121 [in Ukrainian].

12. TWINNING. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Official site of the State Fiscal Service of Ukraine]. Available at: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/spivrobitnitstvo-mij-ukrainoyu-ta-evrop/tex-dopomoga/twinning/>.

13. Pro vnesennia zmin do Pereliku misty mytnoho oformlennia tovariv, v iakykh zastosovuiet'sia Poriadok informatsijnogo obminu mizh orhanamy dokhodiv i zboriv, inshymy derzhavnymy orhanamy ta pidpriemstvamy za pryntsyptom «iedynoho vikna» z vykorystanniam elektronnykh zasobiv peredachi informatsii. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 25.01.2018 № 35 [On amendments to the List of places of customs clearance of goods, in which the Order of information exchange between the bodies of incomes and charges, other state bodies and enterprises on the principle of «single window» with the use of electronic means of information transfer. Order of the Ministry of Finance of Ukraine]. (2018, January, 25). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0035201-18>.

14. Pro zatverdzhennia perelikiv danykh, neobkhidnykh dlia funktsionuvannia informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy orhaniv dokhodiv i zboriv. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy. vid 25.07.2016 № 657 [On approval of the lists of data required for the operation of the information and telecommunication system of revenue and duties. Order of the Ministry of Finance of Ukraine]. (2016, July, 25). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0657201-16>.

15. Krupka, M. I. (Ed.). (2018). *Mytna sprava [Customs business]*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

16. Zaprovdzhennia pryntsyphu «iedynoho vikna» pry mytnomu oformlenni tovariv [Introduction of the principle of “single window” in the customs clearance of goods]. Available at: <http://if.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/328043.html>.

17. Kerivni pryntsypty dlia mytnoi spravy v Ukraini [Guidelines for customs affairs in Ukraine]. Available at: http://www.chamber.ua/Content/Documents/1140630383Guidelines_for_Customs_Policy_in_Ukraine_UA.pdf.

18. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13 bereznia 2012 roku № 4495-VI [Customs Code of Ukraine]. (2012, March, 13). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2019.